

8. 2. 2013

Vezměte, prosíme, na vědomí, že text článku odpovídá platné právní úpravě ke dni publikace.

Odpovědnost opatrovníka za protiprávní jednání opatrovance

Fyzická osoba získá způsobilost vlastními právními úkony nabývat práv a povinností (svéprávnosti) v plném rozsahu dovršením 18. roku věku. I před tímto okamžikem může však právoplatně jednat, ovšem jen takovými právními úkony, které jsou svou povahou přiměřené rozumové a volní vyspělosti odpovídající jejímu věku. Pokud není fyzická osoba k určitému právnímu úkonu způsobilá, jedná za ni její zákonný zástupce.[1]

Jednání za nezpůsobilého

V případě, že zletilá fyzická osoba není vůbec nebo v určité míře způsobilá k právním úkonům, přichází v úvahu zbavení nebo omezení její způsobilosti, což je vážným zásahem do osobnostních práv člověka. Proto o tomto kroku smí rozhodnout pouze soud. Účelem rozhodnutí soudu[2] je jednak poskytnutí ochrany té fyzické osobě, jíž se soudní rozhodnutí týká, jednak zajištění ochrany všech subjektů, jež přicházejí do styku s osobami stíženými duševní poruchou, která není jen přechodného rázu, či s osobami, které přivykly nadměrnému požívání alkoholických nápojů, omamných prostředků nebo jedů.

Soud ustanoví opatrovníkem rodiče nebo jinou osobu blízkou, ledaže by jejich ustanovení bránily zvláštní důvody.[3] Nelze-li opatrovníkem ustanovit některou z těchto osob a není-li možnost ustanovit opatrovníkem jinou vhodnou osobu, přichází na řadu možnost povolání za opatrovníka obec[4] nebo její zařízení s právní subjektivitou jako tzv. veřejného opatrovníka. Ustanovení veřejného opatrovníka není vázáno na jeho souhlas. Soud je v každém konkrétním případě povinen stanovit rozsah opatrovnických práv a povinností, tj. také rozsah, v jakém je opatrovník oprávněn a povinen za opatrovance činit právní úkony.

V této souvislosti se jako zajímavá jeví otázka právní odpovědnosti opatrovníka za protiprávní jednání opatrovance.

Odpovědnost za škodu způsobenou těmi, kteří nemohou posoudit následky svého jednání

V případě, že škodu způsobí nezletilý nebo osoba stížená duševní poruchou, je pro stanovení míry odpovědnosti za škodu okolnost, zda je škůdce schopen ovládnout své jednání a posoudit jeho následky - přičemž oba předpoklady musejí být splněny současně.[5] Zároveň ale platí, že společně a nerozdílně se škůdce odpovídá za způsobenou škodu i ten, kdo je povinen nad ním vykonávat dohled. Ten také odpovídá za škodu zcela, pokud nelze po škůdci objektivně požadovat splnění dvou výše zmíněných předpokladů vzniku odpovědnosti za způsobenou škodu. V případě, že škůdce nemohl v okamžiku způsobení škody ovládnout své jednání a posoudit jeho následky, stává se občanskoprávně neodpovědným. Z hlediska vzniku deliktovní odpovědnosti osoby trpící duševní poruchou není důležité, zda byla rozhodnutím soudu zbavena (omezena) způsobilosti k právním úkonům; rozhodující je vliv duševní poruchy na rozumovou a volní schopnost jednajících osoby, a to vzhledem k okolnostem daného případu.

Odpovědnost osob povinných dohledem

Jak už jsme výše uvedli, zakládá zákon společnou (solidární) odpovědnost osob povinných dohledem s nezletilým nebo osobou stíženou duševní poruchou, kteří způsobili škodu. Předpokladem zproštění odpovědnosti toho, kdo byl povinen dohledem, je, že nezanedbal náležitý dohled, a v tomto směru na něm leží důkazní břemeno.[6] „Náležitost“ dohledu nutno posuzovat s přihlédnutím k okolnostem konkrétního případu. „Náležitým dohledem“ podle ustanovení § 422 odst. 2 ObčZ není možno rozumět takový dohled, který by byl za normálních okolností osobami dohledem povinnými vykonáván stále, nepřetržitě a bezprostředně (na každém kroku), neboť v takovém případě by byla zákonem přepokládána možnost zproštění se odpovědnosti těchto osob prakticky vyloučena. Při úvaze o tom, zda osoby dohledem povinné nezanedbaly náležitý dohled, je nutno vzít zřetel i na některé okolnosti týkající se osoby podléhající dohledu.[7]

Důležité je uvědomit si, že opatrovníkem osoby omezené či zbavené způsobilosti k právním úkonům, mohou být ustanoveny vedle osob fyzických i právnické osoby. V případě, že je opatrovníkem právnická osoba, přirozeně v konkrétní situaci jedná svým statutárním orgánem (§ 20 odst. 1 ObčZ), ale spíše zaměstnanci nebo členy. V případě, že tito zaměstnanci či členové způsobí při výkonu opatrovnictví škodu, má se za to, že škodu způsobila přímo právnická osoba (§ 420 odst. 2 ObčZ) a zaměstnanci samotní nejsou odpovědní v režimu občanskoprávním, ale dle příslušných ustanovení zákoníku práce.

Odpovědnost za škodu způsobenou zaměstnancem je vázána na zaviněné porušení povinností při plnění pracovních úkolů či v přímé souvislosti s ním. [8] Plněním pracovních úkolů se zde rozumí výkon pracovních povinností vyplývajících z pracovního poměru a dohod mimo pracovní poměr a jiná činnost vykonávaná na příkaz zaměstnavatele. V přímé souvislosti s plněním pracovních úkolů jsou úkony, které jsou třeba k výkonu práce, a úkony během práce obvyklé nebo nutné.[9]

Pokud se týká zavinění škody, to musí zaměstnavatel zaměstnanci prokázat. Náhrada škody ze strany zaměstnance zaměstnavateli je limitována; v případě škody způsobené z nedbalosti je hranicí 4,5násobek průměrného měsíčního výdělku zaměstnance, v případě úmyslně způsobené škody může zaměstnavatel požadovat navíc i náhradu ušlého zisku.[10]

Aspekt trestněprávní odpovědnosti

Jedním z předpokladů, aby mohlo být jednání pachatele hodnoceno jako trestný čin (či přestupek), je přičetnost takového pachatele v době jednání. Přičetnost je podmíněna schopností pachatele chápat význam jeho činu pro společnost a ovládat své jednání. Opakem přičetnosti je nepřičetnost pachatele.[11] Biologickým kritériem nepřičetnosti pachatele je duševní porucha, psychologickým kritériem je nedostatek rozumové nebo ovládací schopnosti, přičemž stačí nedostatek jedné z těchto schopností. Samotná existence duševní poruchy nezbavuje pachatele trestní odpovědnosti; právně významné totiž je, aby nedostatek rozpoznávací nebo ovládací byl u postižené osoby v době činu. Navíc nedostatek těchto schopností je třeba posoudit i se zřetelem k povaze trestného činu.[12] Z uvedeného vyplývá, že pachatelem trestného činu obecně může být i osoba omezená ve způsobilosti k právním úkonům či této způsobilosti zbavená. Záleží však na konkrétním jednání a okolnostem, zda bude prohlášena v okamžiku určitého jednání za nepřičetnou a tedy trestně neodpovědnou.

Opatrovníka osob zbavených způsobilosti k právním úkonům či ve způsobilosti omezených se mohou týkat trestné činy porušení povinností při správě cizího majetku v úmyslné i nedbalosti formě (§ 220 a 221 TrZ) s tím, že by kvůli útoku vůči osobě opatrovance bylo možno přičíst opatrovníku i přitěžující okolnosti.[13] Opatrovník by mohl být ustanoven pachatelem i jiného trestného činu, k jehož spáchání by použil osobu opatrovance jako tzv. živý nástroj.[14] Podobně je to v případě spáchání přestupků, neboť ty jsou trestněprávními proviněními, jež se od trestných činů odlišují nižší

společenskou nebezpečností.

Závěrem

Problematika postavení opatrovníka osob s omezenou způsobilostí k právním úkonům či této způsobilosti zbavených včetně práv a povinností opatrovníka je v současném právním řádu okrajová a jako taková je nejasně vymezena. Zvláště v poslední době, akcentující práva jednotlivce před právy společnosti je však toto téma předmětem debat. Opatrovník je v současném právním řádu, zejména v o. s. ř. a občanském zákoníku, chápán čistě jako právní zástupce opatrovance, tedy osobou realizující za něj právní úkony. Aspekt dohledu nad osobou opatrovance a jeho chováním je zcela opomíjen a nápomocná není ani dostupná judikatura.

Nutno říci, že ani nový občanský zákoník[15] nepřináší ohledně postavení opatrovníka a vymezení jeho vztahu s opatrovancem, tolik potřebných pro stanovení odpovědnosti za řádný výkon opatrovnictví a míry dohledu nad životem a jednáním opatrovance, tolik potřebné zpřesnění. Spíše se kloní k experimentům v podobě opatrovnické rady, která v podobě blíže nspecifikovaných a neodpovědných osob (slovy zákonodárce „každá osoba opatrovanci blízká“ či „přátelé opatrovance“) bude moci opatrovníka úkolovat a kontrolovat.

Je otázkou, zda nová právní úprava bude soudní praxí přetavena do právních vztahů vykazujících větší přesnost vymezení a tím i právní jistotu pro opatrovníky, ale i pro opatrovance. Bylo by to každopádně žádoucí.

JUDr. Hynek Pečinka,
zástupce vedoucího odboru

Magistrát města Olomouce
odbor sociálních věcí

[1] Ustanovení § 27 občanského zákoníku ohledně určení zákonného zástupce nezletilého odkazuje na zákon o rodině. U osob zbavených či omezených na způsobilosti k právním úkonům je to soudem ustanovený opatrovník.

[2] Srov. § 186 a násl. o. s. ř.

[3] Např. protichůdnost zájmů opatrovance a opatrovníka

[4] Ustanovení § 27 odst. 3 občanského zákoníku sice hovoří namísto obce o orgánu místní správy, nicméně judikatura se vyslovila pro obec, a to z důvodu, že ta na rozdíl od svých orgánů může být subjektem práv a povinností – srov. např. rozsudek Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 1. 4. 1993 sp. zn. 5 Co 468/93 (Rc 18/1994 Sb. NS, sv. 1 – 2, r. 1994).

[5] Srov. § 422 ObčZ

[6] Srov. § 420 odst. 3 ObčZ

[7] Srov. rozsudek NS ČR zn. Rc 4/1970 Sb. NS. ID ASPI: JUD998CZ

- [8] Srov. § 250 a násl. zákona č. [262/2006](#) Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů. Povinnost zaměstnavatele prokázat zaměstnanci zavinění se netýká odpovědnosti za schodek na svěřených hodnotách, které je zaměstnanec povinen vyúčtovat, ani odpovědnosti za ztrátu svěřených věcí.
- [9] Srov. § 273 a § 274 zákoníku práce.
- [10] Srov. § 257 a násl. zákoníku práce.
- [11] Srov. § 26 zákona č. [40/2009](#) Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, § 5 odst. 2 zákona č. [200/1990](#) Sb., o přestupcích, ve znění pozdějších předpisů
- [12] Srov. Novotný, O. - Dolenský, A. a kol.: Trestní právo hmotné. I. Obecná část. 3. přepracované vydání. Praha: Codex, 1997
- [13] Dle § 42 písm. d) trestního zákoníku soud jako k přitěžující okolnosti přihlédne zejména k tomu, že pachatel spáchal trestný čin využívaje něčí nouze, tísně, bezbrannosti, závislosti nebo podřízenosti.
- [14] Srov. § 22 odst. 2 trestního zákoníku
- [15] Zákon č. [89/2012](#) Sb., občanský zákoník účinný od 1. 1. 2014

© EPRAVO.CZ - Sbírka zákonů, judikatura, právo | www.epravo.cz

Další články:

- [Postoupení pohledávky na výživné jako novinka právní úpravy účinné od 1. 1. 2026](#)
- [Jak zahájit provoz mezinárodní letecké linky do České republiky \(EU\): právní požadavky pro aerolinky ze třetích zemí](#)
- [Mimořádné vydržení a vývoj judikatury Nejvyššího soudu](#)
- [Preventivně-sankční funkce náhrady nemajetkové újmy za porušení osobnostních práv pohledem Ústavního soudu](#)
- [Odštěpný závod zahraniční společnosti optikou NIS2: Jak správně určit velikost podniku?](#)
- [Zápis ochranné známky bez komplikací. Klíčem k úspěchu je kvalitní předběžná rešerše](#)
- [Zneužití práva na přístup podle GDPR](#)
- [Byznys a paragrafy, díl 31. - létající pořizovatel ve světle nového stavebního zákona](#)
- [Právní povaha sítě elektronických komunikací - režim náhrady škody](#)
- [Náhrada ušlého nájemného při předčasném ukončení nájemní smlouvy na nebytové prostory](#)
- [Jak fungují plánovací smlouvy v reálných situacích \(2. díl\)](#)